

УДК 378

МРНТИ 14.35.07

https://doi.org/10.52269/22266070_2023_4_110

БІЛІМ АЛУ ҮДЕРІСІНДЕГІ МЕДИАРЕСУРСТАРДЫҢ ЕРЕСЕКТЕРДІҢ КОГНИТИВТІ СФЕРАСЫНА ӘСЕРІ

Абдиркенова А.* – PhD докторы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, педагогика және психология кафедрасының қауымдастырылған профессорының м.а., Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Калимжанова Р.Л. – PhD докторы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, педагогика және психология кафедрасының қауымдастырылған профессорының м.а., Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Смаглий Т.И. – педагогика ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, педагогика және психология кафедрасының қауымдастырылған профессорының м.а., Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Шалгимбеков А.Б. – тарих ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қазақстан тарихы кафедрасының қауымдастырылған профессорының м. а., Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Мақалада медиаресурстар арқылы ересектердің когнитивті саласының дамуына әсер ету механизмдерін зерттеу үшін көп өлшемді деректерді талдаудың жаңа әдістемесін қолданылған. Бұл әдістеме ересектердің танымдық қабілетін дәлірек өлшеуге және медиаресурстарды пайдаланумен байланысты әсерлерді бағалауға мүмкіндік береді.

Зерттеу медиаресурстарды пайдалану арқылы ересектердің когнитивті саласының дамуына әсер ететін жаңа факторларды анықтайды. Атап айтқанда, зерттеу ересектердің танымдық қабілетін жақсарту үшін медиаресурстардың қандай түрлерінің әлеуеті жоғары екенін, сондай-ақ оларды пайдаланудың қай мөлшері ең тиімді екенін көрсете алады.

Медиа білім беру саласын дамытуда: зерттеу нәтижелері медиа білім беру бағдарламаларын әзірлеуде пайдалы болуы мүмкін, олар медиаресурстар санының өсуіне байланысты барған сайын өзекті және қажет болып келеді. Зерттеу ересектердің когнитивті саласын оқыту және дамыту үшін медиаресурстарды тиімдірек пайдалануға мүмкіндік беретін жаңа оқыту әдістемелерін жасауға көмектесуі мүмкін.

Зерттеу жұмысының мақсаты ересектердің когнитивті сферасының дамуына медиаресурстардың әсерін зерттеу болатын. Нәтижесінде ересектердің когнитивті қабілетін жақсарту үшін медиаресурстарды пайдалану бойынша ұсыныстар әзірлеу. Зерттеу нәтижесінде ересектердің танымдық қабілеттерін арттыру үшін медиа ресурстарды пайдалану бойынша ұсыныстар әзірленді, бұл зерттеу нәтижелерін медиа ресурстар арқылы ересектердің танымдық қабілеттерін дамытуға бағытталған курстар мен тренингтер құру үшін негіз ретінде пайдалануға мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелерін медиаресурстарды пайдалануға негізделген ересектерге өзін-өзі тәрбиелеудің және өзіндік білім алудың жаңа әдістемелерін әзірлеу үшін пайдалануға болады.

Түйінді сөздер: медиаресурстар, танымдық қабілет, ересектердің когнитивті саласы, психологиялық қолдау, білім беру саласы.

ВЛИЯНИЕ МЕДИАРЕСУРСОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ НА ПОЗНАВАТЕЛЬНУЮ СФЕРУ ВЗРОСЛЫХ

Абдиркенова А.* – и.о. ассоциированный профессор кафедры педагогики и психологии, Костанайский региональный университет имени Ахмета Байтұрсынұлы, г. Костанай, Казахстан.

Калимжанова Р.Л. – и.о. ассоциированный профессор кафедры педагогики и психологии, Костанайский региональный университет имени Ахмета Байтұрсынұлы, г. Костанай, Казахстан.

Смаглий Т.И. – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры педагогики и психологии, Костанайский региональный университет имени Ахмета Байтұрсынұлы, г. Костанай, Казахстан.

Шалгимбеков А.Б. – кандидат исторических наук, и. о. ассоциированного профессора кафедры истории Казахстана, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Казахстан.

В статье используется новая методика многомерного анализа данных для изучения механизмов влияния на развитие познавательной сферы взрослых посредством медиаресурсов.

Данная методика позволяет более точно измерить когнитивные способности взрослых и оценить эффекты, связанные с использованием медиаресурсов.

В исследовании выявлены новые факторы, влияющие на когнитивное развитие взрослых с помощью использования медиаресурсов. В частности, исследования могут показать, какие типы медиаресурсов обладают наибольшим потенциалом для улучшения когнитивных способностей взрослых, а также какое количество их использования является наиболее эффективным.

В развитии медиаобразования: результаты исследования могут быть полезны при разработке программ медиаобразования, которые становятся все более актуальными и необходимыми в связи с увеличением количества медиаресурсов. Исследование может помочь разработать новые методы обучения, которые позволят более эффективно использовать медиаресурсы для обучения и развития когнитивной сферы взрослых.

Целью исследовательской работы было изучение влияния медиаресурсов на развитие познавательной сферы взрослых. В результате разработаны рекомендации по использованию медиаресурсов для улучшения познавательных способностей взрослых, которые дают возможность использовать результаты исследования в качестве основы для создания курсов и тренингов, направленных на развитие познавательных способностей взрослых посредством медиаресурсов.

Результаты исследования могут быть использованы для разработки новых методик самообразования взрослых, основанных на использовании медиаресурсов.

Ключевые слова: медиаресурсы, познавательные способности, познавательная сфера взрослых, психологическая поддержка, сфера образования.

INFLUENCE OF MEDIA RESOURCES IN THE EDUCATIONAL PROCESS ON THE COGNITIVE SPHERE OF ADULTS

Abdirkenova A. – PhD, acting Associate Professor of the Department of pedagogy and psychology, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan.*

Kalimzhanova R.L. – PhD, acting Associate Professor of the Department of pedagogy and psychology, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan.

Smaglyi T.I. – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of pedagogy and psychology, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan.

Shalgimbekov A.B. – Candidate of Historical Sciences, acting Associate Professor of the Department of History of Kazakhstan, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan.

The article uses a new method of multidimensional data analysis to study the mechanisms of influence on the development of the cognitive sphere of adults through media resources. This method enables to more accurately measure the cognitive abilities of adults and assess the effects associated with the use of media resources.

The study identified new factors influencing the cognitive development of adults by using media resources. Specifically, research can reveal which categories of media resources have the highest potential for enhancing the cognitive capacities of adults, and pinpoint the most effective frequency of their utilization.

In the realm of media education development, the insights derived from the research can prove instrumental in designing media education programs, and the need in such programs is escalating with the proliferation of media resources. The research may help to develop new teaching methods that allow more effective use of media resources for learning and developing the cognitive domain of adults.

The purpose of the research work was to study the influence of media resources on the development of the cognitive sphere of adults. As a result, practical guidelines have been crafted for leveraging media resources to enhance the cognitive capabilities of adults. These recommendations serve as a groundwork for devising courses and training initiatives focused on shaping the cognitive skills of adults through the effective utilization of media resources. The research outcomes can be applied to formulate innovative methodologies for self-directed adult learning, centered around the utilization of media resources.

Key words: *media resources, cognitive capabilities, cognitive sphere of adults, psychological support, education sector.*

Қысқашы. Күнделікті өмірде медиаресурстар мен технологияларды пайдаланудың артуымен ересектердің когнитивті саласына теріс әсер етуінде бұрмалану және жалған ақпарат қауіпі бар. Бүгінгі таңда мәлім болып отырғандай, медиаресурстар даралануға және ересектердің танымдық қабілеттеріндегі тепе-теңдіктің жоғалауына әкелуі мүмкін. Алайда, сонымен қатар бірқатар басқа зерттеулер медиаресурстарды ересектердің қабілеттері мен тәжірибелеріндегі айырмашылықтарды ескере отырып, олардың танымдық сферасын жақсарту үшін пайдалануға болатындығын көрсетеді.

Зерттеу жұмысының мақсаты, ересектердің когнитивті сферасының дамуына медиаресурстардың әсерін зерттеу. Нәтижесінде ересектердің когнитивті қабілетін жақсарту үшін медиаресурстарды пайдалану бойынша ұсыныстар әзірлеу.

Кейбір зерттеулер дәстүрлі оқыту мен дамыту әдістемелерін медиаресурстармен алмастыру қаупін көрсетеді. Десек те, медиаресурстар дәстүрлі оқыту мен дамыту әдістемелерін толықтыра алатынын байқай аламыз.

Сондай-ақ медианы пайдалану кезінде ақпараттың шамадан тыс жүктелу қаупін және ересектердің оны өңдеуде қиындықтар туындайтынын аңғартады. Алайда, ақпараттың шамадан тыс жүктелуіне әкелмей, ересектердің танымдық қабілетін жақсарту үшін медиаресурстарды қалай пайдалануға болатынын көрсететін зерттеулер де бар.

Қазіргі қоғамда ересектердің көпшілігі өзін-өзі тәрбиелеу және жаңа білім алу үшін медиаресурстарды пайдаланады. Алайда, медиаресурстарды пайдалану интеллектінің дамуы мен шешім қабылдауда шешуші рөл атқаратын ересектердің когнитивті саласының дамуына қалай әсер ететіні туралы мәселе аз зерттелген күйінде қалып отыр. Бұл сұрақты зерттеу ересектердегі медиаресурстар мен когнитивті үдерістердің өзара әрекеттесуі туралы түсінігімізді едәуір кеңейте алады.

Адамды ересек деп анықтау көптеген факторларға және зерттеушісіне байланысты субъективті болғандықтан ересек адамның жас шамасын дәл шекаралау қиынға соғады. Психологиялық-педагогикалық тұрғыдан қарастырғанда, ересектерді оқытуды түйінді мәселе ретінде қабылдасақ, Ш. Марриам мен Р. Каффарелла американдық ғалымдары құрастырған келісідей тұжырымдамаға келеміз: “Оқу процессін оңтайландыру үшін ересек білім алушының кім екенін білу, ересектердің білім алушы ретіндегі табиғаты және ересектердің білім алуын басқа оқыту түрлерінен ерекшелендіретін оқу процессінің тән белгілерін анықтау өте маңызды” [1,145 б.].

Осыған дейін біз тұлға және ересектік сияқты ұғымдарға анықтама бергендіктен, сондай-ақ ересектерді анықтау критерийлерін сипаттап, орташа жасты анықтағандықтан, атап айтқанда тұлғаның когнитивті сферасына, когнитивті қабілеттерді анықтауға сенімді түрде кірісеміз.

Білетіміздей, адамның танымдық қабілеттерін психологияның ерекше саласы - когнитивті психология зерттейді. Когнитивті психология (лат. cognitio «білім») - экспериментке және ойлауды математикалық модельдеуге бағытталған психология. Есте сақтау, зейін, сезім, ақпаратты ұсыну, логикалық ойлау, қиял, шешім қабылдау қабілеті сияқты танымдық процесстерді зерттейтін психология саласы [14, б.398].

- Когнитивті психология – бұл инженерлік психология және эргономика сияқты техникалық пәндердегі жетістіктер психологиясына әсер етудің өнімі.

- Когнитивті психологияның қалыптасуына балалардың интеллектуалды дамуын (Бюлер, Выготский, Пиаже) оқыту және зерттеу процесстерін психологиялық қолдау қажеттілігі үлкен әсер етті. Бұл міндеттерді адамдардың мінез-құлқы жануарлардың мінез-құлқымен сәйкес тұжырымдаамасына негізделген 1960 жылдарға қарай ескірген бихевиоризм шеңберінде шешу мүмкін болмады.

- Когнитивті психологияны гештальт психологиясының өкілдері және ескі модельдердің шектеулерін түсінетін және жаңа жаңалықтарды ескеретін необихевиоризм өкілдері құрды:

Кесте 1 – Когнитивті психологияның қалыптасу тетіктері

Эдвард Чейс Толман	Танымдық карталарын ашу.
Александр Лурия және т.б.	Когнитивті психологияның қалыптасуына нейропсихология өкілдері үлкен үлес қосты.
Ноам Хомский	Модельдердің барлығы XX ғасырдағы компьютерлік революция арқылы және лингвистиканың алгоритмдік модельдерге дейін азайғанын дәлелдеп, лингвистикалық жұмыстарына байланысты инновациялық формасын ұсынды.
Дональд Бродбент	Ақпаратты сенсорлық қабылдаудың компьютерлік модельдерін жасады.
Ричард Аткинсон	Компьютерге ұқсастығы бойынша адамның есте сақтау процесстерін модельдеді.
Вюрцбург мектебі	Жасанды интеллект бойынша жұмыс шеңберінде есептерді шешу процесстерін практикалық компьютерлік модельдеу басталды.
Ульрик Найсер 1967 ж.	Когнитивті психология бойынша алғашқы оқу құралын жазды.

Когнитивті қабілеттердің алғышарты – таным. Танымға деген ұмтылысының негізінде жатқан когнитивті белсенділік адамның биологиялық тіршілік иесі ретінде өмір сүруін қамтамасыз ететін негізгі, түрге тән мінез-құлық сипаттамаларын білдіреді. Бұл когнитивті белсенділік біздің биологиялық конституциямызға байланысты, бұл біздің генетикалық бақыланатын когнитивті жүйеміздің жұмысының ішкі биологиялық императиві. Адамның танымы дегеніміз – жаңа білімді табу және алу, адамдардың өмір сүру мүмкіндігін арттыратын жаңа бейімделгіш құнды когнитивті (соның ішінде мәдени) ақпарат құру [2,128 б.].

Осылайша, адам танымы түрге тән, мәдени делдалдық құрал немесе қоршаған ортаны және адамның ішкі күйлерін ақпараттық бақылау құралы ретінде табиғи, биологиялық тіршілік иесінің санасына ие. Шығармашылық актілері, жаңа мәдени ақпарат құру, жаңа білім ашу және т.б., яғни ақпараттық бақылауды тарату бағытындағы кез-келген сәтті қадам адамдарда жағымды эмоциялармен, ләззат пен терең қанағат сезімімен бірге жүреді. Адамзаттың түр ретінде өмір сүру міндетінен туындайтын биологиялық императивтер біздің танымдық жүйеміздің деңгейінде ішкі, субъективті психофизиологиялық мотивацияға ие болады. Бұл бақыланбайтын әлемнің мифтері мен теориялық картиналарын жасауды қоса алғанда, ақпараттық бақылауды таратудағы жетістігі үшін табиғаттың «сыйы».

Тұлғаның когнитивті сферасы – бұл өзін-өзі ұйымдастыруға және өзін-өзі дамытуға қабілетті динамикалық жүйе болып табылатын адам тұлғасының құрылымының негізгі құрамдас бөлігі. Тұлғаның танымдық саласының мазмұны қоршаған ортамен белсенді өзара әрекеттесу жағдайында барлық құрылымдық деңгейлердегі жоғары психикалық функциялардың қызметі нәтижесінде алынған білім болып табылады.

Шетелдік психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде «когнитивті сфера» ұғымы білім алушының оқу өзара әрекеттесу процессінде, яғни кең мағынада когнитивті даму жағдайларын сипаттауда жиі қолданылады. Бұл жағдайда келесі сипаттамалар жиынтығы қолданылады:

- білім алушының оқу үдерісіндегі субъект ретіндегі танымдық қызметі;
- қоршаған ортамен өзара әрекеттесу және өзін-өзі реттеудің жеке стилін қалыптастыру;
- оқу іс-әрекеті субъектісінің білімін интериоризациялау процесі, ол арқылы жаңа білім құрылады және өз қызметінде экстериоризацияланады;
- әлеуметтік-мәдени факторлар, Мәдениеттер мен субмәдениеттердің әртүрлі формаларының білім алушының танымдық саласының дамуына, оның оқуға бейімделуіне әсері;
- іс жүзінде когнитивті оқытудың механизмі, оның негізінде перцептивті-когнитивті даму аясында алынған процедуралық білім процесстері басым болады;
- оқыту жағдайында іске асырылатын тұтас және бір мезгілде серпінді жүйе ретінде білім алушының жеке оқу стилін қалыптастыру тетігі.

Когнитивті сфера – бұл танымдық процесстер мен санамен байланысты және адамның әлем туралы және өзі туралы білімін қамтитын адам психологиясының саласы [3,163 б.].

Когнитивті сфера термині ХХ ғасырдың екінші жартысында кибернетиканың дамуы аясында пайда болды, ол кезде адам алғаш рет күрделі құрылымның биороботымен салыстырылды. Осы кезеңдегі ғалымдар адамның миында болып жатқан психикалық процесстерді модельдеді, бірақ бұл әрекеттер әрқашан сәтті бола бермеді. Имитацияланған психикалық процесстер когнитивті деп аталды.

Таным мен зерттеуге бағытталған адамның психикалық функциялары адамның танымдық саласын құрайды. Процесстердің негізі - ақпаратты дәйекті және логикалық қабылдау және оны өңдеу.

Әдістемесі

Когнитивті сфера логикамен және ұтымдылықпен ерекшеленеді. Зейін, есте сақтау, жаңа ақпаратты қабылдау, ойлау, логикалық шартты әрекеттер танымдық салаға жатады. Когнитивті процесстер ойын-сауықпен, эмоционалды толқулармен, тіркемелермен байланысты емес.

Когнитивті процесстер, мысалы, оқу сәтінде, кітапты ашқан кезде, адам сөздерді, әріптерді, ақпаратты қабылдайды және оның білімімен байланыстырады. Көркем шығармаға келетін болсақ, адам кітапта сипатталған суретті елестете алады.

Жазу кезінде когнитивті процесстер де белсендіріледі, мысалы, жазушы қиялды байланыстыра отырып, не туралы жазатынын елестетеді. Үйлесімді әдемі мәтін жазу үшін бұрын жазылғандарды есте сақтау керек және бұл жадты жақсы белсендіреді.

Белгілі бір когнитивті процесстерсіз оқу процессінде іскерліктер мен дағдыларды игеру мүмкін емес.

Когнитивті процесстердің қатарына назар аудару немесе зейін де жатады. Өйткені оған жаңа ақпарат алу кезінде басқа нәрсеге алаңдамай назар аудару маңызды. Осылайша, жад алынған ақпаратты есте сақтау үшін қажет, бірақ оны нақты елестету толығымен қиялдың арқасында болады.

Сонымен, тұлғаның когнитивті сферасы – бұл келесі танымдық процесстерді қамтитын танымдық сала:

- Мнемикалық процесстер: жад. Атап айтқанда – есте сақтау, ұмыту, көбейту. Олардың негізгі функциясы - ақпаратты жадта сақтау.

● Перцептивті процесстер: қабылдау, сезім, зейін. Олардың негізгі қызметі - ішкі және сыртқы ортадан ақпаратты қабылдау.

● Интеллектуалды процесстер: қиял, ойлау, сөйлеу. Олардың негізгі функциясы - ақпаратты қалыптастыру, ақпараттағы олқылықтарды толтыру және бөлісу.

Көптеген когнитивті психологтар танымдық саладағы ең маңызды процесстер жад, қиял және зейін деп санайды.

Жад. Тұлғаның когнитивті сферасында шешуші, анықтаушы рөл атқарады. Бұл интеллекттің негізгі құрамдас бөлігі және оның қызметі қарапайым «мүмкіндігінше есте сақтаудан» әлдеқайда кең.

Жад – білімді, дағдыларды жинақтауға, сақтауға және көбейтуге қатысты танымдық қабілеттер мен жоғары психикалық функциялардың жиынтығын белгілеу.

Жад зерттеушілердің үлкен назарын аударатын сезім, қабылдау және ойлау сияқты негізгі танымдық процесстерді білдіреді. Адамның есте сақтау қабілетін зерттеудегі бірінші болып Герман Эббингауз саналады, ол өзіне эксперименттер жасады (негізгі әдістеме мағынасыз сөздер немесе буындар тізімін жаттау болды).

Жадтың бірнеше түрі бар, мазмұн критерийі бойынша келісідей бөлінеді:

● Эмоционалды жады – бұл барлық жағдайларда пайда болатын эмоционалды күйдегі жады. Белгілі бір дәрежеде ол жадтың барлық басқа түрлерін толықтырады.

● Қозғалтқыш жады – бұл әс-әрекетке бағытталған жады. Егер адамда моторлық жады дамыған болса, ол жұмыста ептілікке, физикалық ептілікке ие, қимылдарды үйлестіруді қажет ететін іс-әрекеттерді игереді.

Әлеуметтік медиа: Facebook, YouTube және Instagram сияқты әлеуметтік медиа платформалар білім беру медиаресурстары ретінде де қызмет ете алады. Олар білім беру мазмұнын бөлісу, пікірталастарды жеңілдету, сарапшылармен байланыс орнату және бірлескен оқытуды ынталандыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Медиаресурстарды білім беру процессіне қосу белсенділікті арттырады, әртүрлі оқу тәжірибесін қамтамасыз етеді, әртүрлі оқу стильдерін қанағаттандырады, шығармашылыққа ықпал етеді және ақпаратқа қол жеткізуді жеңілдетеді. Дегенмен, оқытушылар үшін білім беру мақсаттарына сәйкес келетін, дәлдікті қамтамасыз ететін және мағыналы оқытуға ықпал ететін тиісті медиаресурстарды сыни тұрғыдан бағалау және таңдау маңызды.

Білім берудегі медиаресурстар – бұл байланыс арналары арқылы оқытуды қолдау үшін қолданылатын әртүрлі құралдар мен материалдар. Бұл оқулықтар, бейнелер мен интерактивті тренажерлер, подкасттар, электронды кітаптар, білім беру қосымшалары және оқытуды басқару жүйелері сияқты саңдық медиа болуы мүмкін.

Білім берудегі медиаресурстар ақпаратты түсінуді, тартуды және сақтауды жақсартатын қосымша визуалды және интерактивті элементтерді ұсына отырып, дәстүрлі оқыту әдістеріне қосымша қолданылады. Олар әртүрлі оқу стильдеріне бағытталған, белсенді оқытуды ынталандырады және көбінесе өзін-өзі немесе тәуелсіз оқытуды ынталандырады.

Ересектердің когнитивті сферасының дамуы туралы сөз қозғаған кезде, олардың білім алушылар ретіндегі қалпын сиппаттаймыз.

Нарықтағы өзгерістер үнемі болып тұрады, демек, өзін сұранысқа ие маман деп санайтын адам жүйелі түрде үйреніп, қайта оқуы керек. Осылайша, ересек адам білім алу субъектісіне айналады, ал ересектерді оқытудың бірқатар ерекшеліктері бар екені белгілі.

Кәсіптік оқыту (training) дегеніміз – үздіксіз білім берудің бастапқы циклін аяқтаған адамдар өздерінің білімдерін, дағдыларын, бағаларын жетілдіру және кәсіби міндеттерді барабар орындау үшін басқалармен қарым-қатынасты дамыту мақсатында жасайтын кез-келген жүйелі іс-әрекеттерді білдіреді. Білім алу үдерісі адамның өмір бойы жалғасуы керек (lifelong education), өйткені бұл технологиялық және әлеуметтік өзгерістерге барабар жауап беруге және өз әлеуетін толық іске асыруға көмектеседі.

Қазақстандағы өмір бойы білім алушының жағдайы туралы айтқан кезде біз өмір бойы білім алу тұжырымдамасына (Өмір бойы оқу (үздіксіз білім беру) тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 8 шілдедегі № 471 қаулысы) келеміз. Осы тұжырымдаманың арқасында білім алушының жасына және бастапқы мамандығына қарамай, білім алу, бұрыннан бар іскерліктер мен білімдерді жаңарту және жетілдіру, жаңа дағдыларды игеру, сондай-ақ өз ісінің сұранысқа ие маманы болуға мүмкіндік беретін дамудың өзі жүзеге асырылады [4].

Тұжырымдаманың мақсаты - бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін ел халқын ресми, бейресми және ақпараттық оқытумен қамтуды қамтамасыз ететін үздіксіз білім беру жүйесін құру.

Тұжырымдама өмір бойы оқытуды оңтайлы қамтамасыз ету үшін білім берудің барлық деңгейлері мен барлық формаларының құрылымы мен мазмұнын тиімді өзгертудің мақсаттарын, міндеттерін, негізгі тәсілдерін анықтайды.

Тұжырымдаманың негізгі принциптері:

● оқытудың жеке траекториясын еркін таңдау және үздіксіз білім беру арқылы дағдылар мен құзыреттілікті алу;

● тұлғаның қажеттіліктеріне сәйкес формальды, бейресми және ақпараттық білім алудың барлық нысандарының дәйектілігі мен толықтырылуы;

● еңбек ресурстарының ұтқырлығы-қызмет бейінін өзгерту және әртүрлі бағыттар бойынша қатар кәсіптік білім алу мүмкіндігі; өмір бойы оқыту жүйесін қамтамасыз ету үшін әртүрлі институттар - мемлекет, білім беру ұйымдары, бизнес және азаматтар арасындағы өзара іс-қимыл;

ресми, бейресми және ақпараттық білім беру шеңберінде білім беру бағдарламаларының түріне қарамастан оқыту нәтижелерінің тең мәні.

Тұжырымдаманы іске асыру білім берудің әртүрлі деңгейлерінің сабақтастығын, формальды, бейресми және ақпараттық білім беруді интеграциялауды қамтамасыз етуге, оқыту нәтижелері мен біліктіліктерін танудың икемді құралдары арқылы мамандыққа қолжетімділікті кеңейтуге, халықтың еңбек ұтқырлығын арттыруға мүмкіндік береді [5,187 б.].

Жақында ересектерді оқытудың тиімділігі дәлелденген белсенді әдістемелері: презентациялар, семинарлар, іскерлік және рөлдік ойындар, іскерлік тренингтер, кейстер, шағын топтық пікірталастар, жобаларды модельдеу және орындау, іс-әрекетті оқыту және т. б. танымал бола бастады.

Зерттеу

Білім беру контекстінде медиаресурстар оқу процесін қолдау және жақсарту үшін пайдаланылатын сандық мазмұн мен материалдарды білдіреді. Бұл ресурстар әртүрлі формада болуы мүмкін және студенттерді мультимедиялық ортаға тартуға және оқытуға арналған. Білім беруде жиі қолданылатын медиа ресурстардың кейбір мысалдары:

- Цифрлік презентациялар: слайдшоулар, мультимедиялық презентациялар және интерактивті слайдтар көрнекі құрал ретінде қызмет етеді және білім алушыларды суреттермен, бейнелермен және анимациялармен жұмыс істеуге тартады.

- Бейне және анимация: Нұсқаулық бейнелер мен анимациялар тұжырымдамаларға, эксперименттерге, тарихи оқиғаларға немесе күрделі тақырыптарға динамикалық визуалды түсініктемелер ұсынады. Оларға онлайн немесе оқу платформалары арқылы қол жеткізуге болады.

- Интерактивті модельдеу: модельдеу студенттерге виртуалды сценарийлермен тәжірибе жасауға, ғылыми эксперименттер жүргізуге немесе қауіпсіз және бақыланатын ортадағы нақты өмірлік жағдайларды зерттеуге мүмкіндік береді.

- Аудио ресурстар: аудиожазбалар, подкасттар немесе тіл үйренуге арналған материалдар студенттерге тыңдау және түсіну дағдыларын жақсартуға немесе белгілі бір тақырыптар бойынша қосымша түсініктемелер мен талқылаулар беруге көмектеседі.

- Интернеттегі мақалалар мен электронды кітаптар: Сандық мақалалар мен электронды кітаптар көптеген тақырыптар бойынша іздеуге болатын оңай қол жетімді мазмұнды ұсынады. Олар көбінесе суреттер, бейнелер және интерактивті викториналар сияқты мультимедиялық элементтерді қамтиды.

- Виртуалды шындық (VR) және кеңейтілген шындық (AR): виртуалды шындық және кеңейтілген шындық технологиялары студенттер виртуалды ортаны, тарихи орындарды, ғылыми тұжырымдамаларды зерттей алатын немесе оқуды жақсарту үшін 3D нысандарын басқара алатын қызықты тәжірибені ұсынады.

- Онлайн оқыту ойындары: интерактивті ойындар мен викториналар әртүрлі пәндер бойынша білім мен дағдыларды нығайта отырып, оқуды жағымды және қызықты етеді.

- Интернеттегі мәліметтер базасы және кітапханалар: сандық кітапханалар мен мәліметтер базасы академиялық журналдардың, зерттеу жұмыстарының, оқулықтардың және басқа да білім беру ресурстарының кең коллекцияларына қол жеткізуге мүмкіндік береді [6,236 б.].

Интернеттің медиаресурс ретіндегі әсері негізінен ақпаратты сақтаудың сыртқы жады, ақпаратты сүзуші қабілеттердің дамытудың өзектілігімен және бірнеше қызметті бір уақытта орындауды көздейтін көптапсырмалықпен сипатталады. Сондықтан медиа білім алу барысында ересектердің когнитивті сферасының дамуы тексерілген медиаресурстар арқылы жүзеге асырылуы тиіс.

Қазіргі таңда интернет көптеген білім алу, біліктілікті арттыру, жаңа мамандықты игеруді қамтамасыз ететін сайттар, платформалар мен қосымшалардың қайнар көзі болып табылады. Бірақ осы тұста ересектерге білім алуға қолайлы және тиімді бола алатын медиаресурстарды тауып қолдану қиынға соғуы мүмкін. Себебі, әрбір ресурс міндетті түрде өзекті, жүйеленген, тексерілген және ересектер үшін өте маңызды – тәжірибеде қолданыла алатын ақпараттарды жеткізуші ретінде тану қателік болып табылады.

Зерттеуімізде ересектердің когнитивті сферасының дамуына пайдалы болуы мүмкін өзекті және дәлелденген медиаресурстардың түрлерін таңдауға тырыстық. Медиаресурстар келесі талаптарға сүйеніп таңдалды:

Ересек адамның күнделікті өмірінде бос уақыт болған кезде де, мақсатты білім алуға бөлінген уақытта да ақпараттарға *еркін қол жеткізу*, медиаресурстардың тегінділігі.

Мұндағы екінші маңызды критерийі – берілген *ақпараттардың сенімділігі және тексерілгендігі*.

Үшіншісі – ересек адамның когнитивті сферасының ойлау, зейін, есте сақтау сияқты құрамдас бөліктеріне әсері; адам қабылдауының бүкіл түрлеріне әсер ететін *ақпараттарды беру формаларының* болуы.

Жоғарыда көрсетілген критерийлерге келесі медиаресурстарда орналыстырылған курстар, подкасттар, видеожәне аудио дәрістер және тағы сол сияқты білім беретін мәліметтер жиынтығы - платформалар мен қосымшалар сәйкес келеді:

Coursera – Стэнфорд университетінің информатика профессорлары Эндрю Ын мен Дафна Коллер негізін қалаған жаппай онлайн білім беру жобасы. Оның аясында онлайн-курстар жиынтығы түрінде білім беру материалдарын интернетте жариялау жобасы бар [40].

Stepik- бұл білім беру платформасы және онлайн курс құрастырушысы.

Stepik кез келген тіркелген пайдаланушыға бейнелерді, мәтіндерді және әртүрлі тапсырмаларды автоматты түрде тексеру және жылдам кері байланыс арқылы пайдалана отырып, интерактивті оқыту сабақтары мен онлайн курстарын жасауға мүмкіндік береді

Arzamas academy- мәдениет тарихына арналған ағартушылық жоба. Calvert Journal Arzamas-ты «Ресейдің жетекші өзін-өзі тәрбиелеу платформаларының бірі» деп атайды.

Сайттың негізі – тарих, әдебиет, өнер, антропология, философия, мәдениет және адам туралы курстар. Курстар – бұл ғалымдар оқыған 15 минуттық аудио немесе бейне дәрістер және редакция дайындаған материалдар: анықтамалық жазбалар мен ұзақ мақалалар, фотогалереялар мен кинохроника, мамандармен сұхбат және тақырыпты одан әрі ашатын әдебиеттер тізімі. Сондай-ақ сайтта «Журнал» бар – апта сайын курс тақырыптарына тікелей қатысы жоқ материалдарды жариялайтын бөлім: сирек мұрағат құжаттары, ұсыныстар, шолулар, мамандардың монологтары және т.б.

Лекториум – Санкт-Петербург коммерциялық жобасы, ашық онлайн курстар форматында оқу материалдарын жасаумен, сондай-ақ бейне дәрістерді түсірумен және орналастырумен айналысады. Жаппай ашық онлайн курстарды орналастыру және әзірлеу үшін білім беру платформасын, бейінді баспаны және орыс тіліндегі дәрістердің ең үлкен ашық бейне мұрағатын біріктіреді [7, 176 б.].

Жоғары оқу орнына түсу және білім алушыларды кәсіптік бағдарлау, студенттерді мамандандыру және мамандар мен мектеп мұғалімдерінің біліктілігін арттыру бағдарламаларымен жұмыс істейді. Қазір платформада 415 000 пайдаланушы білім алады.

Жоғарыда көрсетілген жоба мен платформа түріндегі медиаресурстарды қалай қолдану керектігін сипаттау үшін арнайы бағдарламаны әзірлеуді жөн көреміз (Қосымша А). Бағдарламаның ересектердің когнитивті сферасының дамуына тигізетін әсерін көру үшін эксперимент өткізу тура келеді.

Қорытындылай келе, бұл бөлімде ересектердің когнитивті сферасына әсер ететін медиаресурстар сипатталды. Оларды таңдау критерийлері келесідей баяндалады

Ересек адамның күнделікті өмірінде бос уақыт болған кезде де, мақсатты білім алуға бөлінген уақытта да ақпараттарға *еркін қол жеткізу*, медиаресурстардың тиімділігі.

Мұндағы екінші маңызды критерийі – берілген *ақпараттардың сенімділігі және тексерілгендігі*.

Үшіншісі – ересек адамның когнитивті сферасының ойлау, зейін, есте сақтау сияқты құрамдас бөліктеріне әсері; адам қабылдауының бүкіл түрлеріне әсер ететін *ақпараттарды беру формаларының* болуы.

Критерийлерге төрт медиаресурс (платформа/жоба) сәйкес келеді, олар:

- Coursera
- Stepik
- Arzamas academy
- Лекториум

Таңдалған білім беру медиаресурстарын қалай қолдану керектігін сипаттау бағдарламасы әзірленді.

Жоғарыдағы аталған еңбектер мен тұжырымдарды негізге ала отырып, ересектердің когнитивті сферасының дамудағы медиаресурстардың рөлін негіздеу.

Ересектердің когнитивті сферасының дамуына медиаресурстардың әсері күнделікті сабақтан тыс қосымша дәрістер өткізу арқылы жүзеге асырылды.

Жүргізілген жұмыстардың қорытындысын көру үшін анықтау кезеңінде жүргізілген әдістемелер қайтадан қолданылды.

Кесте 2 – Білім алу үдерісінде ересектердің когнитивті сферасының дамуында қолданылатын медиаресурстарды пайдалану бағдарламасы

№	Сабақтың түрі	Мақсаты	Атқарылатын жұмыстар	Күтілетін нәтиже
1	Кіріспе дәріс «Медиа білім беру мен медиаресурс түсінігі: білім беруде қолданылатын медиаресурстар»	Студенттерді медиаресурс, медиа білім беру, білім беруде қолданылатын медиаресурстармен таңыстыру. Болашақта курстарды таңдауды оңтайландыру үшін кәсіби бағдарлау тақырыбында психодиагностикалық әдістемелерді өткізу.	<i>Кіріспе бөлімі.</i> Амандасу. Дәрістің тақырыбы мен мақсатын баяндау. <i>Негізгі бөлім.</i> Презентация арқылы студенттерді негізгі анықтамалармен таңыстыру. Түсінбеген жерлерін анықтау мақсатында сұрақ-жауап әдісін қолдану. <i>Қорытынды бөлім.</i> Мансаптағы құндылық бағдарларды диагностикалаудың «Мансап якорлары» әдісі (Э.Шейн, В.А. Чикердің, В.Е. Винокурова аудармасы және бейімделуі) (А Қосымшасы). Л.Н.Кабардованың кәсіби дайындығын анықтауға арналған сауалнама (Б Қосымшасы) – әдістемелерін жүргізу. <i>Рефлексия</i>	Студенттердің бойында медиаресурс, медиа білім беру, білім беруде қолданылатын медиаресурстар туралы білім қалыптасады. Алынған психодиагностикалық әдістеменің нәтижелері курстарды таңдауға негіз бола алады.
2	Нұсқаулық дәріс (Шолу дәрісі) «Өмір бойы білім алу тұжырымдамасындағы медиаресурстардың орны»	Студенттерді өмір бойы білім алу тұжырымдамасы аясында біліктілікті арттыру, іскерліктерін шыңдау, жаңа дағдыларға ие болу, басқа мамандықты игеруге мүмкіндік беретін білім беру медиаресурстарымен таңыстыру.	<i>Кіріспе бөлімі.</i> Амандасу. Дәрістің тақырыбы мен мақсатын баяндау. <i>Негізгі бөлім.</i> Презентация арқылы студенттерді когнитивті сфераның дамуын қамтамасыз ететін медиаресурстармен және оларды пайдалану барысында ашылатын мүмкіндіктермен таңыстыру. <i>Қорытынды бөлім.</i> Түсінбеген жерлерін анықтау мақсатында сұрақ-жауап әдісін қолдану. <i>Рефлексия</i>	Студенттердің бойында өмір бойы білім алу тұжырымдамасы туралы білімдер қалыптасады. Біліктілікті арттыру және мамандықты ауыстыру мүмкіндік беретін білім беру медиаресурстары туралы ақпараттар ұғынылады.
3	Ақпараттық дәріс №1 «Coursera - онлайн білім беру курстарының әлемдегі ең ірі жеткізушісі»	Студенттерді Coursera білім беру жобасы, платформа жарияланған курстары және оны қолдануға алгоритмімен таңыстыру.	<i>Кіріспе бөлімі.</i> Амандасу. Дәрістің тақырыбы мен мақсатын баяндау. <i>Негізгі бөлім.</i> Презентация арқылы студенттерді Coursera білім беру жобасымен таныстыру. Оны қолдану алгоритмін демонстрация арқылы көрсету. <i>Қорытынды бөлім.</i> Түсінбеген жерлерін анықтау мақсатында сұрақ-жауап әдісін қолдану. Презентацияның материалдарына үйде тағы бір рет оқып шығу және қосымшаны телефондарына жүктеп алу ұсынылады. <i>Рефлексия</i>	Студенттердің бойында Course-га білім беру жобасы, платформа жарияланған курстары және оны қолдануға байланысты білімдері қалыптасады.
4	Ақпараттық дәріс №2 «Stepik - Ресейлік білім беру платформасы»	Студенттерді Stepik білім беру платформасы, қосымшада жарияланған курстары және оны қолдануға алгоритмімен таңыстыру.	<i>Кіріспе бөлімі.</i> Амандасу. Дәрістің тақырыбы мен мақсатын баяндау. <i>Негізгі бөлім.</i> Презентация арқылы студенттерді Stepik білім беру платформасымен таныстыру. Оны қолдану алгоритмін демонстрация арқылы көрсету. <i>Қорытынды бөлім.</i> Түсінбеген жерлерін анықтау мақсатында сұрақ-жауап әдісін қолдану. Презентацияның материалдарына үйде тағы бір рет оқып шығу қосымшаны телефондарына жүктеп алу ұсынылады. <i>Рефлексия</i>	Студенттердің бойында Stepik білім беру платформасы, қосымшада жарияланған курстары және оны қолдануға байланысты білімдері қалыптасады.

5	Ақпараттық дәріс №3 «Arzamas academy - мәдениет тарихына арналған танымдық жоба»	Студенттерді Arzamas academy мәдениет тарихына арналған танымдық жобасы, сайтта жарияланған курстары және оны қолдануға алгоритмімен таңыстыру.	<i>Кіріспе бөлімі.</i> Амандасу. Дәрістің тақырыбы мен мақсатын баяндау. <i>Негізгі бөлім.</i> Презентация арқылы студенттерді Arzamas academy - мәдениет тарихына арналған танымдық жобамен таныстыру. Оны қолдану алгоритмін демонстрация арқылы көрсету. <i>Қорытынды бөлім.</i> Түсінбеген жерлерін анықтау мақсатында сұрақ-жауап әдісін қолдану. Презентацияның материалдарына үйде тағы бір рет оқып шығу сайтқа өз бетінше кіру ұсынылады. <i>Рефлексия</i>	Студенттердің бойында Arzamas academy - мәдениет тарихына арналған танымдық жоба, сайтта жарияланған курстары, подкастары мен дәрістері және оны қолдануға байланысты білімдерді қалыптасады.
6	Ақпараттық дәріс №4 «Лекториум – орыс тіліндегі бейнедәрістердің ең үлкен медиатекасы»	Студенттерді Ресейлік ағартушылық жоба, орыс тіліндегі бейнедәрістердің ең үлкен медиатекасы – Лекториум мен- платформада жарияланған курстары және оны қолдануға алгоритмімен таңыстыру.	<i>Кіріспе бөлімі.</i> Амандасу. Дәрістің тақырыбы мен мақсатын баяндау. <i>Негізгі бөлім.</i> Презентация арқылы студенттерді Coursera білім беру жобасымен таныстыру. Оны қолдану алгоритмін демонстрация арқылы көрсету. <i>Қорытынды бөлім.</i> Түсінбеген жерлерін анықтау мақсатында сұрақ-жауап әдісін қолдану. Презентацияның материалдарына үйде тағы бір рет оқып шығу сайтқа өз бетінше кіру ұсынылады. <i>Рефлексия</i>	Студенттердің бойында Ресейлік ағартушылық жоба, орыс тіліндегі бейнедәрістердің ең үлкен медиатекасы – Лекториум мен- платформада жарияланған курстары мен дәрістері және оны қолдануға байланысты білімдерді қалыптасады.
7	Шолу дәрісі «Қолайлы әрі жеке-лендірілген білім беру медиаресурсын таңдау ерекшеліктері»	Білім алушыларға осыған дейін сипатталған медиаресурстар арасында әрбір студенттің тұлғасына ыңғайлы болып табылатын жоба/платформаны таңдауға көмектесу.	<i>Кіріспе бөлімі.</i> Амандасу. Дәрістің тақырыбы мен мақсатын баяндау. <i>Негізгі бөлім.</i> Презентацияда осыған дейін сипатталған медиаресурстарға шолу көрсетіледі. Ең бірінші дәріс барысында алынған әдістемелердің нәтижелерін қолдану ұсынылады. Әдістемелердің қорытындысы презентация мен сұрақ-жауап әдісі арқылы талқыланады <i>Қорытынды бөлім.</i> Әдістемелердің қорытындысы немесе студенттің қызығушылығына сәйкес ұнаған медиаресурсты және курсты таңдау жүзеге асырылады. <i>Рефлексия</i>	Студенттердің бойында қалыптасқан ересектердің когнитивті сферасының дамуына әсер ететін білім беру медиаресурстары туралы білімнің қалыптасуы арқасында, оларға өздеріне ең қолайлы болып көрінетін жоба/платформа таңдаланады. Платформадағы курстарды таңдау студенттердің қызығушылықтары мен психодиагностикалық әдістемелердің нәтижелеріне негізделеді.
8	Қолдау және кеңес беру шаралары	Студенттерге таңдалған медиаресурстар бойынша кеңес беру, курстарды таңдауда көмек көрсету, немесе психологиялық қолдауды жүзеге асыру.	Студенттердің бойында таныс емес құралдар, әдістер мен әдістемелер алдындағы қорқыныш сезімінің деңгейі түседі. Болашақта өз беттерінше біліктілігі арттыру, дағдыларды шыңдау не жаңа мамандыққа ие болу үшін таңдалған медиаресурстарды қолдану дағдасы қалыптасады.	

Зерттеу жұмысының нәтижесі

Ересектердің когнитивті сферасының дамуына медиаресурстардың әсері күнделікті сабақтан тыс қосымша дәрістер өткізу арқылы жүзеге асырылды.

Жүргізілген жұмыстардың қорытындысын көру үшін анықтау кезеңінде жүргізілген әдістемелер қайтадан қолданылды.

Әдістемелерді жүргізгеннен кейін, эксперименттік топ пен бақылау топтарына салыстыру жұмысы жүргізілді.

Қорытынды кезінде жүргізілген үш әдістеме бойынша орташа көрсеткіш кестесі

Кесте 3 – Қорытынды кезінде жүргізілген үш әдістеме бойынша орташа көрсеткіш кестесі

Әдістеме	Әдістеме 1 Сандарға жад	Әдістеме 2 Мюнстберг сынағы	Әдістеме 3 Маңызды белгіні бөліп көрсету	Орташа көрсеткіш
Топ				
А-тобы	63%	72%	59%	65%
Б-тобы	59%	81%	59%	66%

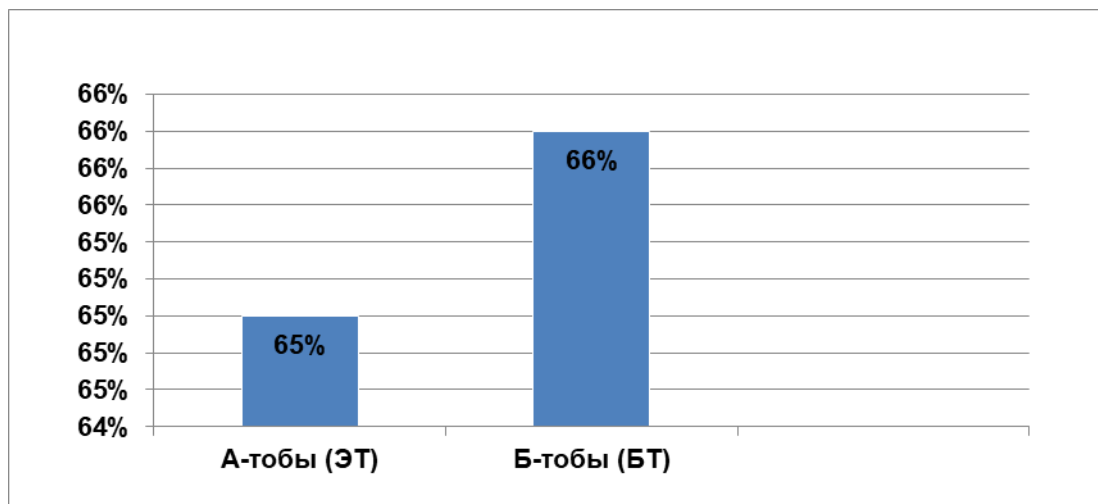

Диаграмма 1 - Қорытынды кезінде жүргізілген үш әдістеме бойынша салыстырмалы көрсеткіш диаграммасы

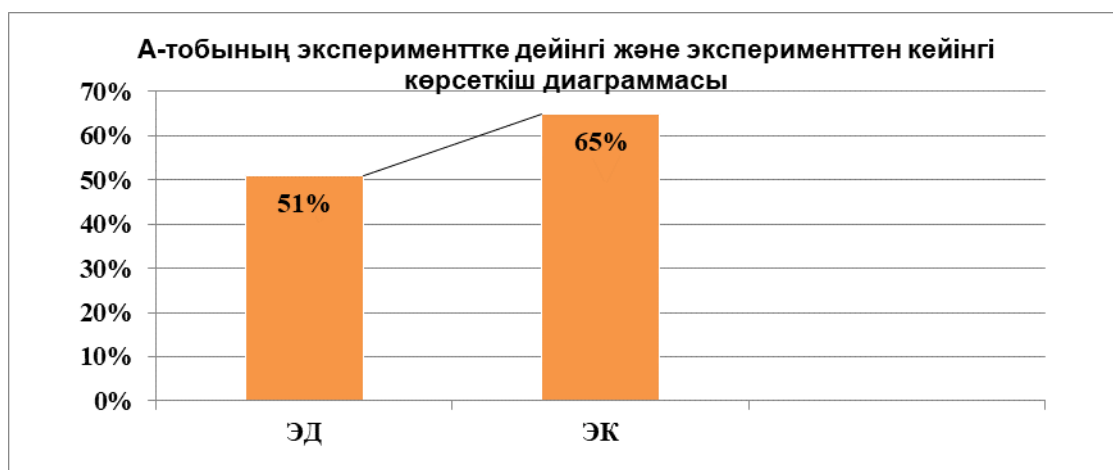

Диаграмма 2 - А-тобының экспериментке дейінгі және эксперименттен кейінгі көрсеткіш диаграммасы

Сонымен, зерттеу жұмысының мақсаты ересектердің когнитивті сферасының дамуына медиаресурстардың әсерін зерттеу болатын. Үздіксіз білім алудың құрамдас бөлігі ретіндегі ересектердің өз бетінше білім алуы үдерісіне медиаресурстарды және білім алу үдерісін осы

ресурспен толықтыруға қажетті құралдар кешенімен мақсатқа сай толықтырып, ересектердің когнитивті сферасының дамуынан ауқымды оң өзгерістерді байқадық.

Жүргізілген тәжірибелік-эксперимент жұмысының нәтижесі мен қорытындысы бойынша басында анықталған «егер үздіксіз білім алудың құрамдас бөлігі ретіндегі ересектердің өз бетінше білім алуы үдерсіне медиаресурстарды және білім алу үдерісін осы ресурспен толықтыруға қажетті құралдар кешенімен мақсатқа сай толықтыратын болсақ, ересектердің когнитивті сферасын дамытуда ауқымды оң өзгерістерге қол жеткізе аламыз» ғылыми болжамның расталғанының дәлелі. Қалыптастыру кезеңінде ұйымдастырылып өткізілген сабақтар барысында қолданылған медиаресурстар арқылы жүзеге асырылған тапсырмалар білім алушылардың когнитивті сферасының дамуына зор ықпал жасай алды.

Қорытынды

Ересек адамның когнитивті сферасы баланың, жасөспірімнің және егде жастағы адамның танымдық сферасынан айтарлықтай ерекшеленеді: Интеллекттің дамуы: ересек адамдарда логикалық ойлау, дерексіз ойлау, ақпаратты талдау және синтездеу қабілеті дамыған. Жад: ересектерде әдетте жақсы дамыған ұзақ мерзімді жады бар, бұл оларға өткен ақпаратты сақтауға және еске түсіруге мүмкіндік береді. Олар оқиғаларды, фактілерді және тәжірибелерді есте сақтай алады және осы білімді байланыстар орнату және мәселелерді шешу үшін пайдалана алады. Зейін: ересектердің балалармен салыстырғанда үнемі назар аудару және зейін қою қабілеті жоғары. Олар ұзақ уақыт бойы тапсырмаларға назар аудара алады, алаңдаушылықты сүзеді және тұрақты психикалық күшжігерді қажет ететін күрделі психикалық әрекеттермен айналысады.

Медиа және медиаресурстарды білім беру үдерісінде қолдану кез келген жастағы білім алушыларға ақпараттарды игеруде көмегі зор: Медиаресурстарды білім беру процессіне қосу белсенділікті арттырады, әртүрлі оқу тәжірибесін қамтамасыз етеді, әртүрлі оқу стильдерін қанағаттандырады, шығармашылыққа ықпал етеді және ақпаратқа қол жеткізуді жеңілдетеді. Білім берудегі медиаресурстар ақпаратты түсінуді, тартуды және сақтауды жақсартатын қосымша визуалды және интерактивті элементтерді ұсына отырып, дәстүрлі оқыту әдістеріне қосымша қолданылады. Олар әртүрлі оқу стильдеріне бағытталған, белсенді оқытуды ынталандырады және көбінесе өзін-өзі немесе тәуелсіз оқытуды ынталандырады. Медиаресурстар оқытудың интерактивті және қызықты әдісін ұсыну арқылы оқу процесін жақсарта алады, сонымен қатар студенттерге ресурстар мен ақпараттың кең ауқымына қол жеткізуге көмектеседі.

Білім беру контекстінде медиаресурстар оқу процесін қолдау және жақсарту үшін пайдаланылатын сандық мазмұн мен материалдарды білдіреді. Бұл ресурстар әртүрлі формада болуы мүмкін және студенттерді мультимедиялық ортаға тартуға және оқытуға арналған.

Жоғарыда көрсетілген критерийлерге келесі медиаресурстарда орналыстырылған курстар, подкасттар, видео және аудио дәрістер және тағы сол сияқты білім беретін мәліметтер жиынтығы - платформалар мен қосымшалар сәйкес келеді: Coursera, Stepik, Arzamas academy, Лекториум. Зерттеудің басында анықталған «егер үздіксіз білім алудың құрамдас бөлігі ретіндегі ересектердің өз бетінше білім алуы үдерсіне медиаресурстарды және білім алу үдерісін осы ресурспен толықтыруға қажетті құралдар кешенімен мақсатқа сай толықтыратын болсақ, ересектердің когнитивті сферасын дамытуда ауқымды оң өзгерістерге қол жеткізе аламыз» ғылыми болжам расталды деген қорытындыға келеміз.

Қаржыландыру туралы ақпарат

Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитетінің 2022-2024 жылдарға арналған «Жас Ғалым» жобасы бойынша жас ғалымдардың зерттеулерін гранттық қаржыландыруда АР 14972739 «ЖОО-да медиабілім беру арқылы студенттердің медиасауаттылығын қалыптастырудың ғылыми негіздері» ғылыми жобасын іске асыру шеңберінде дайындалған.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. **Казакова Е. В., Корехова М.в., Леус Э. в. Психология** [Мәтін]: оқу құралы / Е. В. Казакова., М. В., Корехова Э. Леус-Севте. (Арктика.) федер. М. В. Ломоносов атындағы ун-т. – Архангельск: "РАО" баспасы, 2018. – 145 б.
2. **Батаршев, А. В. Қарым-қатынас қабілетінің психодиагностикасы немесе тұлғаның ұйымдастырушылық және коммуникативті қасиеттерін қалай анықтауға болады** [Мәтін]: оқу құралы. / А. В. Батаршев. – М.: Владос, 2013. – 128 б.
3. **Степанова Е. И. Ересектер психологиясы: эксперименттік акмеология** [Мәтін] / Е.И. Степанова. - Санкт-Петербург.: Е. И. Степанова – М.: Алетея, 2017. – 163 б.
4. Өмір бойы оқу (үздіксіз білім беру) тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 8 шілдедегі № 471 қаулысы [Электрондық ресурс]: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000471/history>.

5. Багадирова С.К., Юрина А. А. "Тұлға психологиясы" Курс материалдары ("Тұлға теориялары" бөлімі) [Мәтін] : оқу құралы: 3 б 2 / С. К. Багадирова, А. А. Юрина. – Майкоп: "Магарин О.Г." баспасы, 2020. – 187б.
6. Федоров А. В. Медиабілім: тарих және теория [Мәтін] / А. В. Федоров. – М.: "Барлығына арналған ақпарат" ЖҚБ, 2015. – 236 б.
7. Вичковский Б.М. Когнитивті психология [Мәтін] / Б. М. Величковский // Үлкен орыс энциклопедиясы. – 2016. – 176 б.

REFERENCES:

1. Kazakova E.V., Korekhova M.V., Leus E.V. Psihologiya [Psychology]. Severnyj (Arkticheskij) Federal'nyj universitet imeni M.V. Lomonosova/ Rep. Arkhangelsk, Izdatel'stvo RAO, 2018, 145 p. (In Russian).
2. Batarshev A.V. Psihodiagnostika sposobnosti k obshcheniyu ili kak opredelit' organizatorskie i kommunikativny'e kachestva lichnosti [Psychodiagnosics of the learning capacity or how to determine the organizational and communicative qualities of an individual]. Vados, 2013, 128 p. (In Russian).
3. Stepanova E.I. Psihologiya vzrosly'h: e'ksperimental'naya akmeologiya [Psychology of adults: experimental acmeology]. Saint Petersburg, Moscow, Aleteya, 2017, 163 p. (In Russian).
4. Omir bojy oku (uzdiksiz bilim беру) tuzhyrymdamasyн bekitu turaly Kazakstan Respublikasy Ukimetinin 2021 zhylyg 8 shildedegi № 471 kaulysy [Resolution No. 471 of the Government of the Republic of Kazakhstan of July 8, 2021 on approval of the concept of lifelong learning (ongoing education), available at: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000471/history> (accessed 21 December 2023). (In Kazakh).
5. Bagadirova S.K., Yurina A.A. Psihologiya lichnosti. Materialy' kursa (razdel «Teorii lichnosti») [Psychology of Personality. Training course material (section "Theory of Personality")]. Maykop, Izdatel'stvo "Magarin O. G.", 2020, 187 p. (In Russian).
6. Fedorov A.V. Mediaobrazovanie: istoriya i teoriya [Media education: history and theory]. Moscow, MOO "Informaciya dlya kazhdogo", 2015, 236 p. (In Russian).
7. Velichkovsky B. M. Kognitivnaya psihologiya [Cognitive psychology]. Bol'shaya rossijskaya e'nciklopediya, 2016, 176 p.

Авторлар туралы ақпарат:

Абдиркенова Акбидаш Капановна* – Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, педагогика және психология кафедрасының қауымдастырылған профессоры, м.а., PhD докторы, 110000, Қазақстан Республикасы, Қостанай қ., Н.Назарбаева көш. 225; тел. 87052269479. e-mail: Akbidashabdirkenova@mail.ru.

Калимжанова Роза Лайыққызы – Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, педагогика және психология кафедрасының қауымдастырылған профессор м.а., PhD докторы, 110000, Қазақстан Республикасы, Қостанай қ., Мауленова көшесі, 10А, пәтер 75. Тел 8701 338 2186. e-mail: roza.kalimjanova@mail.ru.

Смаглий Татьяна Ивановна – педагогика ғылымдарының кандидаты, «Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚРУ» КЕАҚ Педагогика және психология кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Қостанай облысы, 111100, Қазақстан Республикасы, Тобыл қ., Қазақ көшесі, 15, e-mail: smagliy56@mail.ru, моб. 87058017145.

Шалгимбеков Айбек Батырханұлы – тарих ғылымдарының кандидаты, Қазақстан тарихы кафедрасының қауымдастырылған профессорының м. а., Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, 111715, Қазақстан Республикасы, Қостанай облысы, Тобыл қаласы, Дорожная көшесі, 57, тел. 87058755480, e-mail: salykovaks@mail.ru.

Абдиркенова Акбидаш Капановна* – и.о. ассоциированного профессора кафедры педагогики и психологии, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, 110000, Казахстан, Костанай ул. Н.Назарбаева 225; тел. 87052269479. e-mail: Akbidashabdirkenova@mail.ru.

Калимжанова Роза Лаиковна – и.о. ассоциированного профессора кафедры педагогики и психологии, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, 110000, Казахстан, г.Костанай, ул.Мауленова, 10А, кв 75. Тел 8701 338 2186. e-mail: roza.kalimjanova@mail.ru.

Смаглий Татьяна Ивановна* – кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор кафедры педагогики и психологии, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы 111715, Казахстан, Костанайская область, г. Тобыл, ул. Казахская, 15, e-mail: smagliy56@mail.ru, моб. 87058017145.

Шалгимбеков Айбек Батырханович – кандидат исторических наук, и. о. ассоциированного профессора кафедры истории Казахстана, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан 111715, Костанайская область, г. Тобыл, ул. Дорожная, 57, тел. 87058755480, e-mail: salykovaks@mail.ru.

Abdirkenova Akbidash Kapanovna – PhD, acting Associate Professor of the Department of pedagogy and psychology, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, 110000 Kostanay, 225 Nazarbayev Str., tel.: 87052269479, e-mail: Akbidashabdirkenova@mail.ru.*

Kalimzhanova Roza Laikovna – PhD, acting Associate Professor of the Department of pedagogy and psychology, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, 110000 Kostanay, 10A Maulenov Str., apt. 75, tel.: 8701 338 2186, e-mail: roza.kalimganova@mail.ru.

Smagliy Tatyana Ivanovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of pedagogy and psychology, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, Kostanay region, 111100 Tobyl, 15 Kazakhskaya Str., tel.: 87058017145, e-mail: smagliy56@mail.ru.*

Shalgimbekov Aibek Batyrkhanovich – Candidate of Historical Sciences, acting Associate Professor of the Department of History of Kazakhstan, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Republic of Kazakhstan, Kostanay region, 111715 Tobyl, 57 Dorozhnaya Str., tel.: 87058755480, e-mail: salykovaks@mail.ru.

УДК378; 504

МРНТИ 14.35.09

https://doi.org/10.52269/22266070_2023_4_122

СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУ ҮДЕРІСІ БАРЫСЫНДА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ-КЛИМАТОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗУ ӘДІСТЕРІНІГЕРУІ

Әбдімүтәліп Н.Ә. – PhD, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Экология және химия кафедрасы, Түркістан қ., Қазақстан Республикасы.*

Курбаниязов С.К. – геология-минералогия ғылымдарының кандидаты, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Экология және химия кафедрасы, Түркістан қ., Қазақстан Республикасы.

Мамадияров М.Д. – география ғылымдарының кандидаты, доцент, Академик А.Қуатбеков атындағы Халықтар достығы Университеті, Шымкент қ., Қазақстан Республикасы.

Шалабаева Г.С. – техника ғылымдарының кандидаты, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Экология және химия кафедрасы, Түркістан қ., Қазақстан Республикасы.

Бұл мақалада 6В01514-География білім беру бағдарламасының төртінші курс студенттерінің оқу үдерісі барысында Сокол-1М кішігірім метеостанцияның көмегімен жергілікті климатологиялық ерекшеліктерді және экологиялық факторларды талдай отырып, жоба жасау әдісі арқылы қажетті құзыреттер мен дағдыларды меңгергендігі туралы зерттеу жұмыстары келтірілген. Жұмыстың мақсаты-оқу үдерісі барысында білім алушылардың ақыл-ой дағдыларын дамыту барысында талдау, синтездеу, жалпылау, негізгі мәселені бөліп көрсету, салыстыруды үйрету және зерттелетін аймақтың экологиялық-климатологиялық факторларының ерекшеліктері мен негізгі белгілері туралы түсініктер мен білімдерді қалыптастыру болып табылады. Осылайша, курстың бағдарламасын анықтайтын доцент немесе профессор-оқытушы орталық рөл атқаратын дәстүрлі оқыту тұжырымдамасы ең алдымен студенттерге және практикалық дағдыларды үйретуге бағытталған тұжырымдамамен алмастырылады. Тақырыпты зерделеудің соңында білімгерлер кез келген территорияның климаттық ерекшеліктер жобасын ұсынып, осы тақырып бойынша оқу тәжірибесі барысында алған білімдеріне сүйене отырып, өз әзірлемелерін негіздей алды. Жобалау әдісінің маңыздылығын талдау барысында студенттердің жобалық жұмысы танымдық іс-әрекетін белсендіруге, шығармашылық қабілеттерін дамытуға, кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға, дербестігін дамытуға, зерттеушілік қабілетін және тұлғалық жеке қасиеттерін арттыруға ықпал етеді деген қорытынды жасауға мүмкіндік берді.

Түйінді сөздер: оқыту үдерісі, инновация, зерттеу, әдіс, жоба, климатология, экологиялық фактор.